
This is the **published version** of the bachelor thesis:

Gines Osuna, Xavier; Baylina Ferré, Mireia, dir. Gènere, pobresa i món rural a Europa. 2020. (824 Grau en Geografia i Ordenació del Territori)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/226765>

under the terms of the license

TREBALL FI DE GRAU: “GÈNERE, POBRESA I MÓN RURAL A EUROPA”

UAB Universitat Autònoma
de Barcelona

Treball Fi de Grau (TFG)

Universitat Autònoma de Barcelona

4t curs

Professor/a: Mireia Baylina Ferré

Autor/a: Xavier Ginés Osuna

RESUM

Aquest estudi intenta manifestar, a través de varies recerques científiques l'existència de la discriminació de gènere, la pobresa i l'exclusió social en el món rural europeu.

També es vol destacar la importància de les dones en l'àmbit rural, ja que al llarg de la història han estat les oblidades d'aquest entorn i no s'ha tingut en compte la seva importància al sosteniment del món rural.

D'altra banda, es presenta com la UE vol lluitar contra aquesta lacra: l'Estratègia 2020, a on es marquen uns objectius ambiciosos per mitigar-les.

Paraules clau: Gènere, rural, exclusió social, pobresa, Europa, Estratègia 2020.

ABSTRACT

This study try to demonstrate, through various scientific research, the existence of gender discrimination, poverty and social exclusion in the European rural world.

We also want to highlight the importance of women in rural areas, as throughout history they have been forgotten in this environment and their importance in sustaining the rural world has not been taken into account.

On the other hand, it presents how the EU wants to fight this scourge: the 2020 Strategy, which sets ambitious goals to mitigate them.

Key words: Gender, rural, social exclusion, poverty, Europe, 2020 Strategy.

GUIÓ

1. Introducció:	pàg. 3
1.1. Objectiu	pàg. 3
1.2. Estructura	pàg. 3
1.3. Conceptes clau	pàg. 4
 2. Metodologia	 pàg.10
 3. Pobresa i món rural europeu des del gènere i la geografia	 pàg.11
3.1. Desigualtats internes i entre països	pàg.11
3.2. Anàlisi de les revistes científiques i dels informes	pàg.14
3.2.1. El món rural i la pobresa a la UE	pàg.14
3.2.2. Estratègia 2020	pàg.19
3.2.3. Per què les dones són imprescindibles en l'àmbit rural?	pàg.22
 4. Conclusions	 pàg.24
 5. Referències bibliogràfiques	 pàg.27

1. INTRODUCCIÓ

1.1. OBJECTIU

L'objectiu de l'estudi és analitzar les característiques de la pobresa al món rural Europeu des de la perspectiva de gènere a través de la geografia.

1.2. ESTRUCTURA DEL TREBALL

L'estructura del treball estarà dividida en diverses parts:

En primer lloc, una introducció del nostre tema d'estudi on es podrà veure reflectit de què tracta i quins aspectes claus són els que es tractaran amb profunditat, així com la motivació del perquè s'ha triat aquest tema. També, establir i definir quins seran els objectius de la recerca.

A continuació, la metodologia utilitzada i, quines han estat les fonts d'informació principals.

Després, el cos del treball es basarà en la recerca d'informació sobre estudis on es parli dels següents aspectes: pobresa, exclusió social, ruralitat, Europa i gènere (fonamentalment articles científics). A continuació es recopilarà tota la informació més important per a poder realitzar un estat de la qüestió.

Finalment, les conclusions per tal de sintetitzar què s'ha estudiat sobre la pobresa rural a Europa des d'una perspectiva de gènere i què hi manca; i la recopilació de les referències bibliogràfiques.

1.3. CONCEPTES CLAU: POBRESA, EXCLUSIÓ SOCIAL, RURAL, GÈNERE, EUROPA

Així doncs, per a poder desenvolupar l'estat de la qüestió, primer cal definir els conceptes claus (esmentats anteriorment) per a poder seguir el fil de l'estudi i poder entendre correctament la investigació:

El concepte de **pobresa** és molt ampli i sempre ha estat lligat amb els deficients nivells d'ingressos mínims per a poder subsistir. Aquests ingressos "insuficients" han estat mesurats pels paràmetres de la renda de cada persona i/o llar. *"La noció de pobresa relativa fa referència a un nivell d'ingressos inferior a la meitat o a menys de la meitat de la mitjana d'ingressos que perceben en un context concret llars o persones. Els ingressos mitjans d'una població determinada en un moment concret del temps és un dels criteris més utilitzats actualment per fixar sota quina situació o nivell una persona es pot considerar pobre"* (Subirats et al., 2004)

No obstant això, a banda de la variable ingressos, també, hi ha altres indicadors per mesurar la pobresa com el consum, la despesa, les crisis salarials, etc.

Malgrat l'augment de forma positiva del benestar econòmic en els països més desenvolupats, mai han sigut capaços d'acabar amb la pobresa de totes les persones, i en cada país, la desigualtat social en el repartiment dels recursos econòmics és diferent. D'aquesta manera, és imprescindible i necessari aconseguir ser societats molt més igualitàries en tant que, l'Estat i les administracions públiques adquireixin un rol central on realitzin implementacions més bones en els sistemes de protecció públics i on creïn i desenvolupin unes polítiques socials que puguin permetre acabar amb les constants desigualtats socials. *"Por tanto, ser pobre no es sólo carecer de recursos para satisfacer las necesidades físicas y psíquicas básicas de una vida digna, sino las situaciones en que la falta de medios económicos impide acceder a tales recursos por desempleo y/o empleos precarios."* (Chinea, C. 2017-18)

El concepte **d'exclusió social** va molt relacionat amb el de pobresa però no es pot parlar únicament d'exclusió social segons el factor de desigualtat econòmica,

malgrat sigui un factor determinant alhora d'analitzar aquesta. Existeixen altres factors que agreugen desequilibris i marginació en determinats col·lectius de la població que van més enllà dels ingressos, com per exemple, malalties que impedeixen gaudir d'una bona salut, atur d'un elevat període de temps, l'excés de responsabilitat familiar a casa o la desigualtat administrativa que pateixen nombroses persones estrangeres que no disposen de papers a Espanya, serien altres elements que condueixen a l'exclusió social.

Així doncs, *“El concepte d'exclusió social, en aquest sentit, es revela extraordinàriament útil per parlar de totes les situacions en què, més enllà de la privació econòmica, es pateix una privació de la mateixa idea de ciutadania, o, dit d'altra manera, dels drets i les llibertats bàsiques de les persones sigui quin sigui el seu origen o la seva nacionalitat.”* (Subirats et al., 2004).

Abans de la crisi financera global del 2007, la Unió Europea (UE) va realitzar una definició estàndard del concepte “exclusió social”, entenent-la com:

“Un proceso que relega a algunas personas al margen de la sociedad y les impide participar plenamente en ella debido a su pobreza, a la falta de competencias básicas y a oportunidades de aprendizaje permanente, o por motivos de discriminación. Esto las aleja de las oportunidades de empleo, percepción de ingresos y educación, así como de las redes y actividades de las comunidades. Tienen poco acceso a los organismos de poder y decisión y, por ello, se sienten indefensos e incapaces de asumir el control de las decisiones que les afectan en su vida cotidiana. (Comisión Europea, 2003: 9)”

No obstant això, la crisi, la constricció de l'Estat de Benestar i tots els efectes produïts per la globalització econòmica a nivell internacional, han provocat un augment de les desigualtats socials. Això ha estat per la falta d'inversió en les institucions públiques per ajudar als col·lectius més desfavorits. A més, s'hi ha afegit altres aspectes com la inestabilitat alhora de buscar feina, els efectes del lliure mercat dels habitatges (amb un impacte molt negatiu en les grans ciutats on els col·lectius més vulnerables han empitjorat les seves condicions de vida per la falta de recursos econòmics), la marginació social i familiar, la

discriminació en l'accés al món laboral, la desmotivació en la formació acadèmica o problemes de salut, entre d'altres.

El terme **rural**, és un concepte molt ampli i no existeix una única definició per aquest ja que aquest va canviant amb el temps en funció de les transformacions donades en un marc global. *“Cada vez que hi ha hagut una modificació substancial de l'estructura socioeconòmica global d'una àrea geopolíticament delimitada, canvia l'entorn rural d'aquesta, i és en base a aquest canvi que els especialistes han de repensar la definició que n'acaben elaborant.”* (Feu, J. 1998)

S'entén com a món rural o ruralitat a l'activitat econòmica i social que defineix l'estil de vida dels pobles petits: de molt poca població i amb una baixa densitat. En aquest sentit, es continua mantenint una part de la clàssica definició per distingir el món rural enfront el món urbà i per fer-ho s'ha utilitzat tradicionalment un criteri bàsic sobre el límit de població on alguns autors, com Benjamín García Sanz (2008), estableixen una línia divisòria en tots els municipis que no superin els 10.000 habitants per a definir-los com a rurals, tot i que aquesta és una perspectiva orientadora ja que existeixen altres característiques per identificar el món rural. *“Entiendo por entramado económico a las formas de producción en las que predomina la empresa familiar y la sobreexplotación de sus miembros, y por entramado social, al conjunto de valores, representaciones y relaciones con que se desenvuelve la vida cotidiana en estos pueblos.”* (García Sanz, 2008).

Així doncs, es pot dir que allò que és rural va molt més enllà del límit poblacional on s'ha de tenir en compte la manera en que es desenvolupen les persones d'aquests pobles, com es relacionen socialment dia a dia i com obtenen rendiments econòmics en aquest medi on solen destacar les activitats primàries (tradicionalment) i també (i especialment a dia d'avui) les activitats terciàries com el turisme rural. *“La vida rural, que se refiere a la manera de desenvolverse las personas que viven en este medio. Cuando decimos «que viven en este medio» nos referimos a la forma de hábitat, a las relaciones sociales, a la organización del tiempo y a la percepción del espacio, a la manera de vivir las estaciones del año, a las organizaciones culturales, a las relaciones intergeneracionales, a las*

expresiones religiosas, a los comportamientos vecinales, a la forma de entender y usar el dinero, a la distribución del ocio, etc.” (García Sanz, 2008).

No obstant això, no s'ha de confondre “fer una vida rural” a qualsevol persona que treballi en aquest medi, és a dir, una persona pot treballar en el camp i obtenir un rendiment econòmic diari però viure en la ciutat. Tot i obtenir beneficis econòmics del medi rural (son rurals quant al treball que realitzen), el seu estil de vida social és a les àrees urbanes. *“La vida rural, que se refiere a la manera de desenvolverse las personas que viven en este medio. Cuando decimos «que viven en este medio» nos referimos a la forma de hábitat, a las relaciones sociales, a la organización del tiempo y a la percepción del espacio, a la manera de vivir las estaciones del año, a las organizaciones culturales, a las relaciones intergeneracionales, a las expresiones religiosas, a los comportamientos vecinales, a la forma de entender y usar el dinero, a la distribución del ocio, etc.” (García Sanz, 2008).*

Respecte al concepte de **gènere**, *“Es refiere al conjunto de relaciones socioeconómicas i culturals entre persones de diferent sexe. El sexe ve determinat biològicament, mentre el gènere és un concepte socioeconòmic” (Calatrava, J. 2002).*

El feminisme va utilitzar el concepte de gènere com a eina teòrica i política entre els anys 1960-70 per destacar que les desigualtats i l'opressió patides de les dones per part dels homes és fruit d'una invenció social i no en l'origen biològic entre aquests. Així doncs, *“El término «género» se refiere a las diferencias originadas social y culturalmente entre lo femenino y lo masculino y el término «sexo», en cambio, se refiere a las diferencias biológicas entre hombre y mujer.” (Garcia Ramon, M.D. 1989).*

El concepte de gènere, ha tingut moltes crítiques i repercussions polítiques molt importants per la distinció entre els factors biològics naturals (sexe) i allò que s'ha preestablert culturalment (gènere), tot mostrant com les desigualtats que pateixen les dones venen provinents d'actuacions polítiques i socials masclistes

on sempre han menyspreat les dones tractant-les com a éssers inferiors als homes.

Gayle Rubin, a l'any 1975, va analitzar la forma com s'estructuren les relacions de gènere, anomenant-la "sistema sexe-gènere", i descrivint-lo com a *"conjunt de disposicions per el que una societat transforma la sexualitat biològica en producte de l'activitat humana, i en el qual es satisfan les necessitats humanes transformades"* Aquest seria el terme neutre mitjançant el qual podríem analitzar qualsevol societat per tal de veure de quina manera s'organitzen les relacions de gènere o, com diu ella mateixa, per veure el perquè *"una femella de l'espècie es converteix en una dona oprimida"* (Rubin, 1989:pp. 96).

El *"sexe-gènere ens permet veure la repressió que suposa la divisió de la personalitat i els rols, tant en homes com en dones, però també permet analitzar la forma concreta com s'estructura aquest sistema en diferents cultures i moments històrics"*. (Baylina i Rodó, 2013).

En el actual context en el que vivim (de forma majoritària a nivell global) el sistema sexe-gènere en el que està organitzat socialment entorn al gènere, s'anomena patriarcat.

"El patriarcat seria doncs el sistema econòmic i social en el que els homes s'apropien del treball de les dones i que se sosté en base a l'explotació que suposa la divisió sexual de treball i en una sèrie d'institucions socials com la família, l'església, el matrimoni, l'estat o l'escola". (Baylina i Rodó, 2013).

El darrer concepte és el d'**Europa** i està relacionat amb el de la Unió Europea (UE) que ha anat evolucionant a mesura que s'anaven incorporant més països però, en general, les dades estadístiques presentades fan referència a períodes en els que la UE ja estava composta per un total de 28 països.

Per tant, el que s'ha de definir veritablement és el concepte de la UE: *"La Unión Europea es una asociación económica y política de países, cuyos orígenes se remontan a finales de la Segunda Guerra Mundial, con la idea de que al impulsar la cooperación económica, aumentaría la interdependencia económica de los*

países y por tanto disminuirían las posibilidades de conflicto entre ellos.” (Arroyo, M. 2016).

Lògicament, la UE no és homogènia i moltes vegades es tendeix a parlar de l'arc Mediterrani; Centre-Europa; Septentrional i de l'Est per no parlar de països en concret i si de zones més o menys homogènies.

Un dels pilars bàsics de la UE han sigut les seves polítiques socials, que ha sigut un fet diferencial respecte a altres zones desenvolupades del món. Els seus objectius s'han dirigit a millorar la situació dels desocupats, a fomentar la solidaritat i la integració, la lluita contra la pobresa i l'exclusió social, igualtat entre homes i dones, etc.

A nivell socioeconòmic, existeixen diferències entre estats i en l'interior d'aquests. No obstant això, Europa consta d'una font d'ingressos molt elevada en comparació a la resta del planeta i també un percentatge elevat de població urbana on destaquen taxes de mortalitat i natalitat baixes i amb una esperança de vida elevada superior als 70 anys. També cal destacar, bon nivell educatiu (analfabetisme molt baix i bona part de la població compta amb estudis primaris, secundaris i universitaris), bona xarxa tant de transport tant terrestres com fluvials i aeris que afavoreixen l'intercanvi de productes i persones arreu del món i una economia elevada basada especialment en el sector terciari.

2. METODOLOGIA

El treball s'ha realitzat en base a la recerca de fonts secundàries. En primer lloc, a partir de la cerca de dades estadístiques (fonamentalment a l'Eurostat) per trobar l'abast de la pobresa al món rural Europeu des de la perspectiva del gènere; i en segon lloc, a partir de la cerca d'estudis publicats sobre aquest tema a les revistes científiques, principalment de geografia, des del 2010 al 2020.

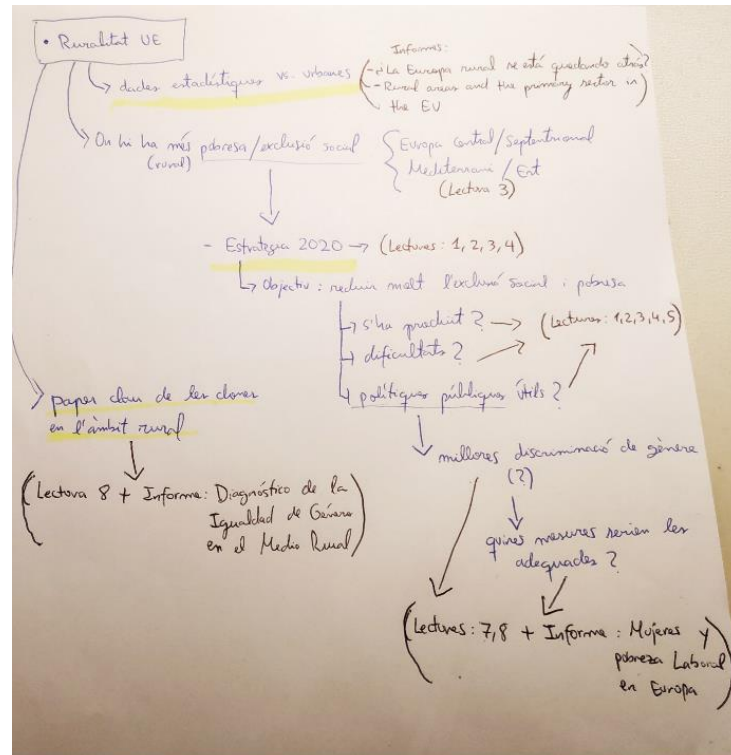
S'ha fet una recerca explícita de les següents revistes: Environment and Planning D; Gender, place and culture; Progress in human geography; Journal of rural studies; Gender and development; Rural society; Rural sociology; European countryside; Sociología Rurales; Ager. Revista de estudios sobre despoblación y desarrollo rural; Boletín de la Asociación Española de Geografía; Documents d'Anàlisi Geogràfica; i Revista española de estudios agrosociales y pesqueros.

Cal dir però, que m'he basat en totes aquestes revistes però que no de totes he aconseguit extreure articles científics relacionats amb el tema d'estudi. Ans al contrari, he tingut moltes dificultats alhora de trobar informació. No hi ha gaire publicacions recents sobre pobresa i gènere al món rural europeu, i la gran majoria d'estudis relacionats amb aquests temes provenen de països fora de la UE, concretament fan referència a països llatinoamericans o asiàtics.

Pel que fa als informes estadístics, hi ha informació interessant però escassament desglossada per gènere; estaria bé que renovessin informació més actualitzada i que hi haguessin més dades sobre el gènere en aquests estudis.

Per aquesta raó, he utilitzat la informació que he trobat, encara que hi hagi articles o documents que siguin anteriors a les dates proposades inicialment. La documentació que he disposat per a realitzar aquest treball és la següent: 12 informes estadístics i 10 articles científics.

Aquesta documentació l'he analitzat seguint el següent esquema, que ha estat clau per a poder reunir tota la informació i organitzar les principals idees:

Font: Elaboració pròpia

3. POBRESA AL MÓN RURAL EUROPEU DES DEL GÈNERE I LA GEOGRAFIA

3.1. Desigualtats internes i entre països

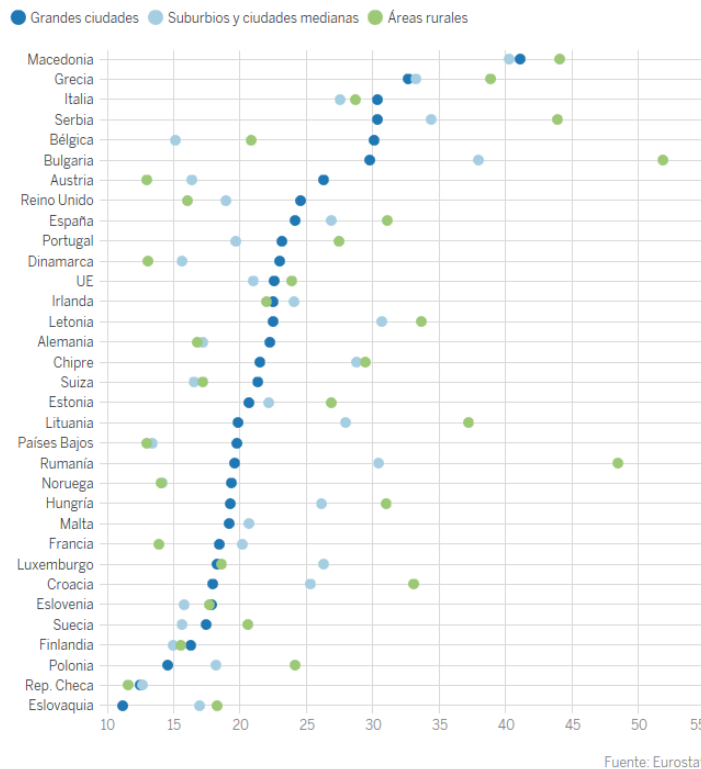
L'anàlisi de la pobresa i l'exclusió social des de la perspectiva de gènere és molt significativa als països del Sud Global i a les zones urbanes de tot el món. L'interès sobre la pobresa en zones rurals del Nord és menor, i encara menys, des de la geografia feminista.

Com és obvi, la desigualtat no és la mateixa en tots els països europeus.

Segons dades estadístiques de l'Eurostat i publicades pel diari *EIPaís*, en els 28 països de la Unió Europea, 113 milions de persones viuen en llocs amb risc de pobresa o exclusió social, és a dir, el 22% de la població viu amb ingressos inferiors del 60% de la renda mitjana nacional.

A continuació, queda representada una gràfica on representa molt bé el risc de pobresa segons el grau d'urbanització en cada país d'Europa.

Riesgo de pobreza según grado de urbanización

Font: Eurostat.

Així doncs, en l'eix vertical d'aquesta imatge es poden veure els 28 països de la UE més 4 de la resta d'Europa i, en l'eix horitzontal el percentatge de població en risc de pobresa. També, es pot observar que hi ha tres tipus de cercles amb diferents colors que representen el grau d'urbanització: el cercle del color blau fosc-, simbolitza les grans metròpolis; el cercle blau cel simbolitza les ciutats mitjanes i els suburbis; i el cercle verd simbolitza les zones rurals.

En base a la gràfica, es pot analitzar diversos aspectes rellevants:

Cal destacar quatre països que la seva població rural es troba en risc de pobresa per sobre del 40% : Macedònia, Sèrbia, Romania i Bulgària (aquest es el país amb més risc de pobresa en les àrees rurals d'Europa afectant a més del 50% de la seva població).

A part dels quatre països anteriorment esmentats en tenim vuit més on el risc de pobresa és major en les àrees rurals que en les urbanes, concretament són: Espanya, Itàlia, Hongria, Xipre, Croàcia, Letònia, Lituània i Grècia, on entre el 30-40% de la població rural té risc d'exclusió.

És evident com la majoria dels països mediterranis europeus no tenen ben protegida la seva població rural (25-40%), a excepció del cas de França (<15%

de pobresa rural); i tampoc els països Bàltics, amb un (27-37% de població rural en risc de pobresa).

Per destacar els països que millor preserven la població rural amb un índex força inferior al 15% ,tenim: Àustria, Dinamarca, Països Baixos, Noruega, França i República Txeca.

De la gràfica, també podem ressaltar uns quants països considerats com a “rics” i amb força anys en la UE que no han aconseguit reequilibrar la riquesa total disponible. Sobta veure a Bèlgica (país fundador de la CEE) amb un gran desequilibri en el nivell de pobresa entre la població que viu en les grans ciutats (30%) i les que viuen en les ciutats mitjanes (15%). També, el cas de Dinamarca, sense ser un cas tant extrem, on la pobresa a les grans ciutats s'aproxima al 23% i, en canvi, a les zones rurals, un 13%.

També, podem observar països que tenen un nivell de pobresa equilibrat entre els diferents grups de població però que la podem considerar massa alta per ser països desenvolupats, com per exemple: Itàlia (27-30%), Espanya (23-32%) o Grècia (33-38%).

Si ens fixem en el nivell de pobresa en les grans ciutats, podem comprovar com tots els països excepte tres (República Txeca, Polònia i Eslovàquia), presenten uns percentatges superiors al 15%, sent la mitjana de la UE del 23%. A més, podem destacar alguns dels països considerats rics d'Europa a on el risc de pobresa és major en les grans ciutats respecte a la resta del territori, situats per sobre del 20% de la població, com: Dinamarca, Bèlgica, Regne Unit, Alemanya, Àustria o Itàlia.

"Son todos países percibidos como mayoritariamente ricos (al menos en cifras macroeconómicas), pero se enfrentan a lo que muchos expertos definen como "la paradoja urbana": ciudades que generan gran parte de la riqueza de un país, pero, a la vez, son inaccesibles para una gran porción de sus habitantes."
(Grasso, D. 2019)

Finalment, com a últim aspecte a destacar ens podríem fixar en aquells països que tenen un nivell de pobresa inferior respecte la resta i, a on els desequilibris interns entre els diferents territoris, no presenten gaires diferències entre ells. Possiblement per una bona gestió i planificació del territori o perquè el nivell de desenvolupament ha sigut progressiu sense creixements massa ràpids, com són els casos de: República Txeca, Finlàndia, Suècia, Eslovènia i, Eslovàquia.

3.2. Anàlisi de les revistes científiques i dels informes

A continuació s'analitzarà de manera detallada la recerca dels articles científics i dels informes. La recerca s'ha basat en els conceptes clau d'aquest treball: pobresa, rural, gènere, Europa i exclusió social. En primer lloc, es parlarà sobre com és el món rural a la UE a través de dades estadístiques obtingudes en informes oficials.

Posteriorment, s'intentarà detectar en quines zones rurals d'Europa (Europa Central, Septentrional, Mediterrània, Est) hi ha més pobresa i exclusió social i, veure si l'Estratègia 2020 ha tingut èxit i com d'útils són les polítiques públiques alhora d'acabar amb la discriminació de gènere factor que agreuja la condició de pobre.

Finalment, la darrera part serà veure perquè és clau el paper de la dona en l'àmbit rural.

3.2.1. El món rural i la pobresa a la UE a través de fonts estadístiques

Per a començar a analitzar els problemes que presenta el món rural europeu, faré esment, en primer lloc, sobre quina és la política europea respecte el sector primari, visualitzat a través de la PAC (Política Agrària Comuna).

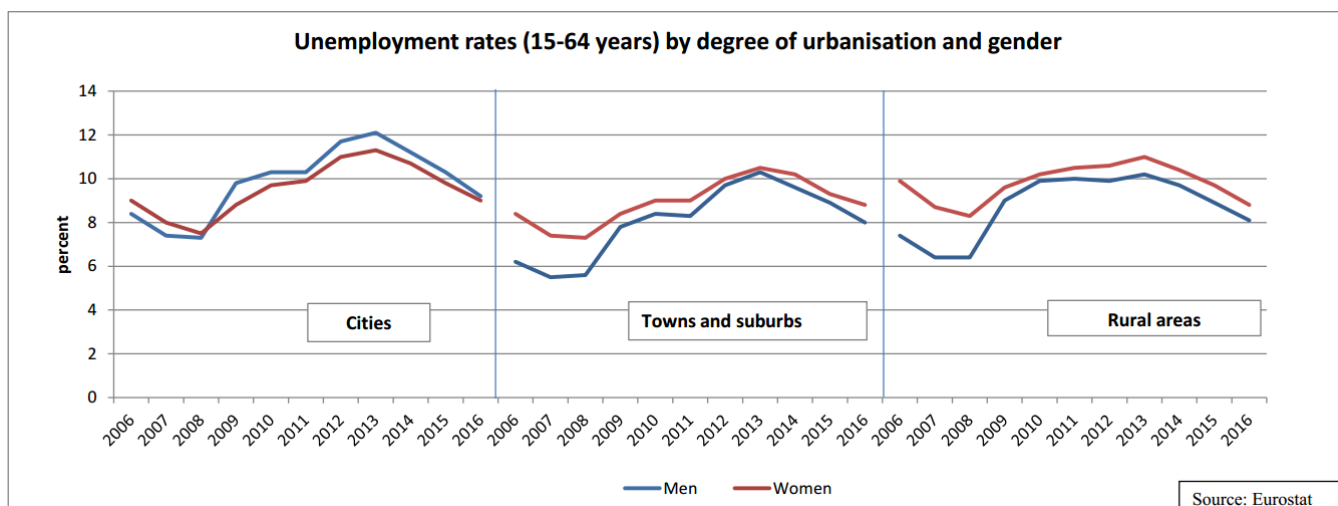
La PAC té com a objectius principals assegurar un nivell de vida digne per als agricultors i proporcionar als consumidors un subministrament d'aliments estable i segur, a preus assequibles.

Aquesta, després de la reforma del 2013, es basa en dos pilars fonamentals: El primer consisteix en el suport d'ingressos als agricultors (pagaments directes per hectàrea, desacoblats de la producció) i el suport al mercat (intervencions en els mercats de matèries agrícoles). Està finançat pel Fons Europeu de Garantia Agrícola (FEOGA) i els pagaments directes actuen com a xarxa de seguretat per als agricultors i ajuden a estabilitzar els seus ingressos.

Molt sovint, el risc de pobresa a les zones rurals està relacionat amb la pèrdua de viabilitat de les explotacions de subsistència. Per a ells, l'ajuda directa és essencial i pot representar una part important dels ingressos. La política de desenvolupament rural de la UE, el segon pilar de la PAC, està finançada pel Fons Europeu Agrícola de Desenvolupament Rural (FEADER). Aquesta política d'inversions va més enllà del sector agrícola i dona suport al desenvolupament de les zones rurals a tots els nivells. Si bé no s'adreça específicament a la reducció de la pobresa, pot tenir un paper important en el suport de l'activitat, l'ocupació i els ingressos a les zones rurals i s'adapta als riscos específics de pobresa i exclusió social que es troben en aquestes àrees. Les mesures de desenvolupament rural proposades en el reglament del FEADER permeten als Estats membres o regions abordar qüestions relacionades amb el canvi de població (emigració, envelliment), la llunyania, la manca d'instal·lacions educatives, la manca d'oportunitats laborals, que es consideren factors de pobresa i exclusió social. (Marie, Laure i Augère, Granier. 2017)

A continuació, trobarem una sèrie de gràfics estadístics basats en: la desocupació per gènere segons el grau d'urbanització; paper del sector primari en l'ocupació rural (2016); l'abandonament precoç de l'educació i la formació per grau d'urbanització (2015) i la puntuació sobre el nivell de satisfacció personal que tenen els habitants europeus segons si viuen en zones urbanes o rurals (2016).

Taxes d'atur (15-64 anys) per grau d'urbanització i gènere

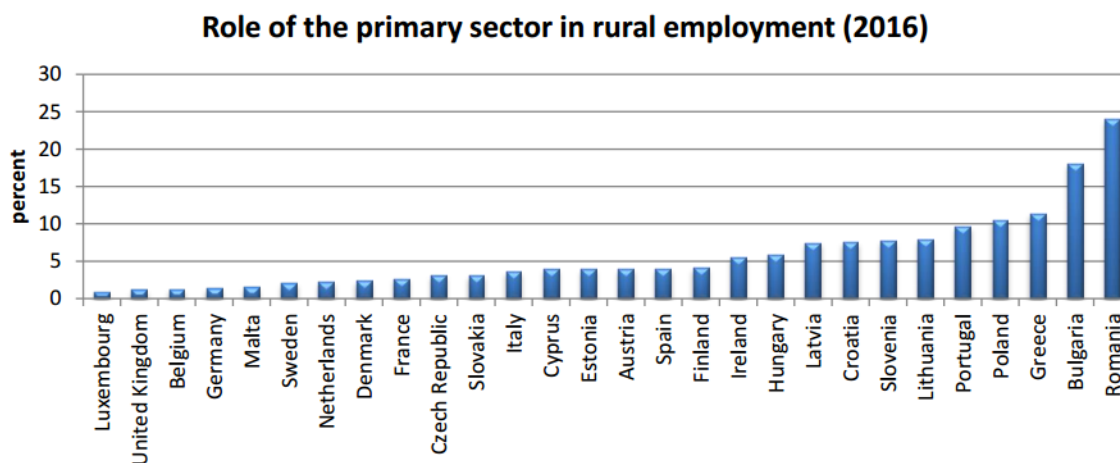
Font: Eurostat.

En primer lloc, trobem aquestes tres gràfiques sobre la desocupació per gènere i segons el grau d'urbanització a la UE.

Si ens fixem bé, podem observar que s'hi produeix una desocupació més elevada a les ciutats d'Europa que no pas als suburbis i zones rurals. També, cal destacar que l'atur de les dones és més alt en els suburbis i zones rurals que no pas els homes. En canvi, a les ciutats passa el contrari, hi ha més atur per als homes.

Un altre aspecte a tenir en compte és que a partir del 2013 l'atur ha baixat considerablement en les ciutats, suburbis i zones rurals tant per homes com per dones. No obstant això, abans del 2013 hi havia més atur, especialment per a les dones.

Paper del sector primari en l'ocupació rural (2016)

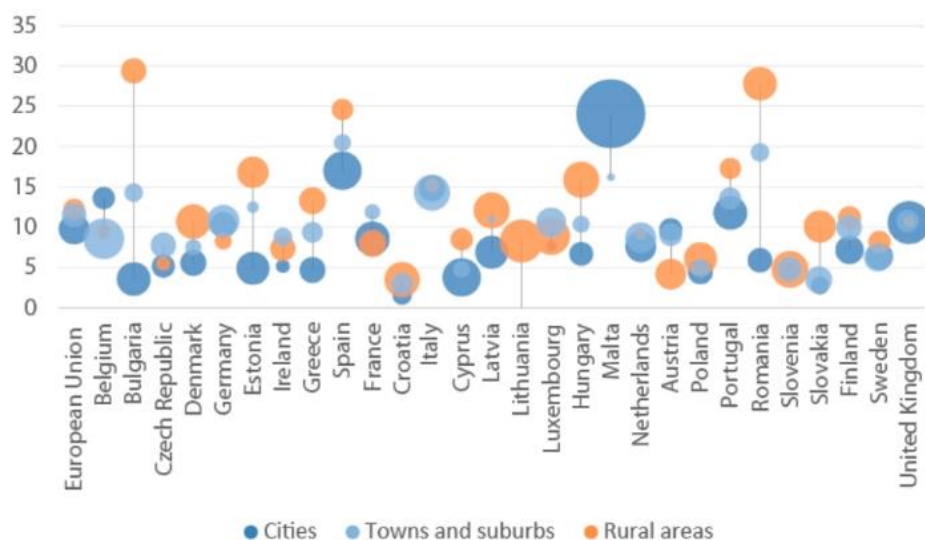
Font: Eurostat.

La darrera gràfica tracta sobre el paper del sector primari en l'ocupació rural (2016).

Com podem observar en el gràfic, el rol que hi juga el sector primari dintre de l'ocupació rural és relativament baix, a excepció de 4 països (Polònia, Grècia, Bulgària i Romania) que estan per sobre del 10%. D'aquests quatre, cal destacar en primer lloc a Romania ja que el sector primari representa més d'un 20% i per tant, és una font d'ingressos important pel país. I seguidament, Bulgària que representa més del 15%.

Així doncs, ens podem donar compte ràpidament de com el sector primari ha perdut molta importància a nivell europeu en detriment d'altres sectors més rendibles econòmicament en l'àmbit rural, com el sector hotel·ler, sector de segones residències rurals, turisme d'esquí... En definitiva, el sector dels serveis també s'està apoderant de les àrees rurals (ja que suposen molts més beneficis) i cada vegada més, el sector primari està en decadència en detriment del turisme rural.

Abandonament precoç de l'educació i la formació per grau d'urbanització, 2015

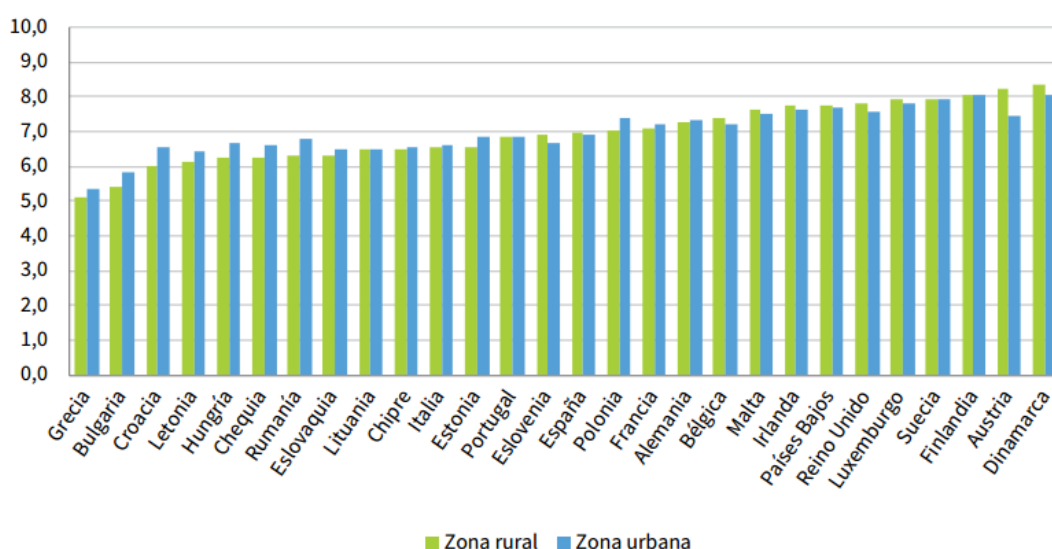
Font: Eurostat.

Respecte a l'abandonament precoç de l'educació segons el grau d'urbanització, cal dir que hi ha una forta correlació entre el nivell educatiu de les persones i el

risc de pobresa i exclusió a què s'enfronten. En moltes zones rurals, l'accés a l'educació, a tots els nivells, és més limitat que a les ciutats. Molts països tenen una manca d'estructures d'educació preescolar per a menors de sis anys. A més, les escoles primàries i secundàries sovint són menys accessibles pel que fa al cost i al temps que es fa per desplaçar-se diàriament. En diversos països, com França, Grècia, Irlanda i Itàlia, la consecució educativa és significativament inferior a les zones rurals que les urbanes. La qualitat general de l'educació també és menor a les zones rurals a causa del menor nivell de qualificació del personal, la manca de TIC i altres equipaments per a la formació professional i l'aprenentatge. (Laure, M. i Granier, A. 2017).

A la UE, només el 18,4% de la població rural ha finalitzat l'educació terciària, enfront del 33,2% a les ciutats i el 23,2% a les zones intermèdies; el nombre de joves sense formació, ocupació o formació ha augmentat notablement a les zones rurals, fins al 21,1% el 2015 (el 17,1% a les ciutats). L'educació relativament limitada i la formació en oferta significa que els joves acostumen a ser menys qualificats i mostren una tendència més gran a abandonar l'educació en una fase inicial. Les regions rurals també presenten les taxes més baixes de participació dels adults en l'aprenentatge de tota la vida. (Laure, M. i Granier, A. 2017).

Figura 10: Puntuación de la satisfacción personal, por zona rural y urbana, Estados miembros, 2016

Nota: La satisfacción personal se expresa mediante una calificación numérica del 1 (muy insatisfecho) al 10 (muy satisfecho).
Fuente: EQLS 2016

Font: EQLS 2016, extret de Eurofound (2019).

Aquesta gràfica mostra la puntuació sobre el nivell de satisfacció personal que tenen els habitants europeus segons si viuen en zones urbanes o rurals (2016). La satisfacció personal queda representada a través d'una qualificació numèrica que va des del número 1 (molt insatisfet) fins al número 10 (molt satisfet).

En aquest cas, podem observar que no hi ha gaires diferències significatives entre ambdós zones. Curiosament, només hi ha dos països (Àustria i Dinamarca) que superen la satisfacció personal per sobre dels 8 punts (satisfacció alta) i, tots dos aquesta satisfacció personal és més alta a les zones rurals que no pas a les urbanes.

Un altre aspecte a destacar són els països de Grècia i Bulgària, ja que tots dos mostren les satisfaccions personals més baixes sense arribar ni als 6 punts de satisfacció. En tots dos casos, afirmen viure una mica millor en les zones urbanes que en les àrees rurals. S'ha de dir també, que tant Grècia com Bulgària actualment són dos països amb un creixement econòmic baix.

Finalment, ressaltar que hi ha força equilibri entre les satisfaccions personals de viure-hi tant en zones urbanes com en rurals i, això, pot tenir molt a veure amb la qualitat de vida entre ambdues zones. És a dir, malgrat totes les dificultats que tenen les zones rurals quant a infraestructures de comunicació i serveis, oportunitats de treball ben remunerats, oci o entreteniment, etc. segurament les persones que hi viuen valoren molt positivament el fet de viure mantenint el contacte directe amb la natura diàriament, mantenir un estil de vida més saludable (quant a temes de contaminació i sorolls excessius), més tranquil·litat... etc.

3.2.2. Estratègia 2020

L'estratègia Europa 2020 té com a objectiu principal d'eliminar 20 milions de persones de la pobresa i l'exclusió social durant 10 anys (inici del projecte 2010 i final del projecte 2020). En el context actual de transformació a causa de la crisi

econòmica que ha provocat canvis en les estructures econòmiques, polítiques i socials, la Unió Europea busca una manera de mantenir el seu model d'economia social de mercat, conservant el seu nivell de competitivitat mundial en un escenari de globalització, mentre competeix amb les noves potències mundials. (Arroyo, M. 2016)

En els països més rics de l'Europa Central i Septentrional les zones que presenten valors més alts de risc de pobresa i exclusió social són les que estan més densament poblades. Això va lligat al model d'assentament juntament amb les dinàmiques de migració, donat que aquests països reben immigració d'altres llocs, tant de la UE com d'altres territoris, i aquesta població s'assenta majoritàriament en els nuclis urbans, amb més probabilitat de trobar oportunitats laborals. Tot això va unit posteriorment a problemes de segregació per barris a les grans ciutats, i a la degradació i "guetització" dels centres històrics en algunes ciutats europees.

Per contra, als països de l'Europa Mediterrània i Europa de l'Est, les zones que presenten un major risc de pobresa i exclusió social, són les zones menys poblades les més rurals.

Es pot veure el nivell de desenvolupament dels països, ja que en general un major desenvolupament va lligat a una major urbanització i proliferació de ciutats i nuclis urbans. Per al conjunt de la Unió Europea, les zones que presenten menor risc són aquelles intermèdies; zones periurbanes en què cada vegada hi ha més població que s'assenta buscant comoditats i qualitat de vida que troben en aquests espais entre l'urbà i el rural els avantatges d'ambdós tipus d'assentament. (Arroyo, M. 2016).

Amb l'estratègia Europa 2020 s'han adoptat diverses iniciatives polítiques per l'ocupació, la recerca i la innovació, el canvi climàtic i l'energia, l'educació i la lluita contra la pobresa.

A dia d'avui, no s'han assolit els objectius establerts l'any 2010 quan van iniciar aquest projecte. Això, ve per una sèrie de problemes sorgits per les conseqüències de la crisi. Aquesta ha tingut efectes divergents sobre la situació de les dones i els homes a Europa:

- La diferència entre gèneres ha disminuït en termes d'ocupació-desocupació, salaris i pobresa durant la crisi. Amb taxes d'atur més elevades i reducció de guanys tant per a homes com per a dones. (Lecerf, M. 2016)
- Hi ha hagut una reducció de les diferències entre gèneres en l'ocupació i l'atur, ja que l'ocupació masculina va disminuir més que l'ocupació femenina i l'atur masculí posteriorment va augmentar més ràpidament que l'atur femení. (Lecerf, M. 2016)
- Els primers anys de la crisi, les característiques del mercat laboral femení protegien l'ocupació de les dones. De fet, les dones estan sobre representades en l'ocupació de serveis (inclòs el sector públic, que sovint té una protecció més elevada de l'atur que el sector privat) i estan menys representades en la fabricació, la construcció o les finances, que han estat més afectades per la crisi. (Lecerf, M. 2016)

El gènere és un motor de desigualtat en el mercat laboral. La participació en el mercat de treball i la conciliació de la vida laboral i familiar continua sent un repte per a les dones. Tenint en compte la intersecció entre gènere i edat, el gènere també condueix nivells d'exclusió social i pobresa a la llarga, les dones reben una remuneració inferior als homes i acumulen menys drets de pensió al llarg del temps. Això es pot traduir en un risc més elevat de pobresa per a les dones de grups d'edat avançada (65 anys o més). Aquests efectes són encara més acusats per a determinats grups, com per exemple, les dones migrants, que és probable que treballin per un sou baix. (Lecerf, M. 2016)

Per tant, a través de l'Estratègia 2020 seria convenient que adoptessin noves polítiques públiques per acabar o reduir al màxim la discriminació de les dones en les àrees rurals sent en l'educació un dels factors claus per a fer-ho.

Seria imprescindible que les escoles rurals puguin disposar de tots els graus i que es fixin recursos per poder a dur a terme l'educació superior a distància. D'aquesta manera, es pot connectar a la formació i la titulació aconseguida amb

oportunitats obertes d'ocupació. I a més, s'evita la migració educativa i econòmica a les ciutats, (i per tant, al despoblament de mà d'obra jove cap a les ciutats) el que sense que es produeixi la pauperització de la vida i el desequilibri social com a efecte del període urbà en l'educació.

L'educació és l'eina més eficaç i poderosa per combatre i acabar amb la discriminació de gènere.

“La eliminación de todo concepto estereotipado de los papeles masculino y femenino en todos los niveles y en todas las formas de enseñanza, mediante el estímulo de la educación mixta y de otros tipos de educación que contribuyan a lograr este objetivo y, en particular, mediante la modificación de los libros y programas escolares y la adaptación de los métodos en enseñanza” (Estupiñan, L. 2017)

3.2.3. Per què les dones són imprescindibles en l'àmbit rural?

Les dones de les zones rurals tenen un paper important pel que fa a la producció agrícola i per assegurar mitjans de vida sostenibles. A més, també són actius en l'adaptació al canvi climàtic i la preservació de la biodiversitat. No obstant això, sense deixar de donar importància a aquestes actuacions, el paper vital de les dones per a un desenvolupament incliusiu social i sostenible a les àrees rurals passa sovint inadvertit i no és prou reconegut per la societat. Això, és així perquè a dia d'avui continua existint discriminació estructural de les dones degut a les societats basades en el patriarcat amb normes socials i culturals i situacions econòmiques difícils per aquestes.

“La igualdad de género plena y total sigue siendo una conquista por realizar y es, sin duda, una responsabilidad de los poderes públicos y un compromiso ético. Y si hay un aspecto en el que a un queda mucho por hacer es en el reconocimiento del trabajo realizado por las mujeres en el medio rural y del potencial que tienen en la vertebración del medio rural” (Ministerio de Medio Ambiente y Medio Rural y Marino, 2011).

A nivell internacional, els grups d'interès en la política no mostren suficient importància a la producció de cultius d'aliments per al consum domèstic, imprescindibles per la seguretat alimentària domèstica i la protecció del medi ambient (boscors nets i cuidats on poden treure rendibilitat del sòl i redueixen força les probabilitats d'incendis forestals). Malgrat això, hi donen molta més importància al sector de l'agricultura intensiva i als cultius destinats a l'exportació.

Però, se sap que els agricultors/es a petita escala i especialment les dones, hi juguen un paper fonamental en la promoció de mètodes de cultiu sostenibles basats en coneixements i pràctiques tradicionals. Les dones sovint tenen coneixement sobre el valor i l'ús dels recursos locals tant vegetals com animals per a la nutrició. A més, intenten trobar estratègies per adaptar-se a l'impacte del canvi climàtic com a recol·lectores de plantes, jardineres domèstiques, herbolàries, etc. En molts dels casos, experimenten i aclimaten les espècies indígenes tot convertint-se en expertes en els recursos genètics vegetals.

“La discriminación y precariedad laboral que caracteriza el empleo asalariado de las mujeres que residen en el medio rural hace necesario promover iniciativas de igualdad (tanto en las empresas como en los municipios y zonas rurales) adaptados a la idiosincrasia del medio rural, pero también incentivar fórmulas alternativas al trabajo asalariado que faciliten la incorporación y permanencia de las mujeres en el mercado laboral como el cooperativismo y el emprendimiento, formulas con mayor viabilidad y trascendencia para el futuro del medio rural” (Ministerio de Medio Ambiente y Medio Rural y Marino, 2011).

Un altre aspecte a destacar és la creixent migració d'homes i adults joves que ha provocat un augment en el nombre de famílies dirigides per a dones a moltes regions rurals. També, ha canviat la mitjana d'edats de les poblacions rurals: població més envellida provocant una notable pèrdua de la força de treball rural. Si a més, li afegim l'àmplia càrrega de treball, la manca de coneixements en els esquemes de producció agrícola i l'augment de pes responsabilitats, provoquen moltes vegades una sobrecàrrega excessiva de treball per a les dones de muntanya i, com a conseqüència, genera impactes negatius en la prestació de serveis de seguretat i aliments. (Oedl-Wieser, T. 2017).

Per tant, tenint en compte la complexitat dels reptes que suposa l'agricultura, sembla que els problemes de desenvolupament rurals i la discriminació que pateixen les dones de muntanya no reben la importància que hi juguen en l'àmbit rural ni la prou atenció que mereixen a nivell global.

4. CONCLUSIONS

Els dos problemes principals de la població rural són: l'envelliment i la masculinització, i aquestes tenen una interpretació molt diferent: mentre l'envelliment és el resultat de la constant emigració de persones joves des de fa mig segle i de l'augment de l'esperança de vida, la masculinització està indicant per si mateixa l'existència d'unes condicions que afavoreixen l'emigració de les dones.

Els territoris rurals estan experimentant canvis que tenen efectes molt diferents sobre les dones i els homes; tot i aquests canvis, les relacions de gènere evolucionen de forma molt lenta, el que complica la situació de les dones a les zones rurals.

L'exclusió social i la pobresa són processos que s'han donat al llarg de la història en les diferents societats. Es tracten de problemes causats per les desigualtats entre les persones que en un principi poden afectar només a uns pocs individus, però que, quan es magnifica el seu nivell, pot arribar a modificar les dinàmiques socials de tota una ciutat o fins i tot una regió. (Arroyo, M. 2016)

En l'estudi s'ha pogut observar a través de dades estadístiques representades en gràfiques, que existeixen grans diferències i alhora grans similituds entre els països membres de la UE en els diferents aspectes estudiats. Es dona una divisió en regions de continent pel que fa al risc de pobresa i exclusió social en la qual s'observen les diferències entre el Nord i el Sud però també entre l'Est i l'Oest, a causa de les particularitats de cada país en temes de situació política de les últimes dècades, economia i matèria social.

D'aquesta manera, s'ha pogut comprovar que existeixen moltes diferències en el risc de pobresa als països europeus segons el grau d'urbanització. En els països de l'Europa Central i Septentrional, les zones amb major risc de pobresa i exclusió social són les que estan més densament poblades, és a dir, a les ciutats ja que hi ha més facilitats per guanyar-se la vida. Tanmateix, la pobresa i l'exclusió, també van lligades a problemes de segregació en barris perifèrics, situacions de degradació dels centres històrics de les grans ciutats, a fenòmens de gentrificació, etc.

Als països de l'Europa Mediterrània i Europa de l'Est, les zones que presenten un major risc de pobresa i exclusió social són les que estan poc poblades, és a dir, les zones rurals, i les diferències de risc entre les zones urbanes i les rurals són més grans que en les altres regions.

L'estratègia 2020 prometia bastant fa 10 anys amb el missatge clar de reduir la pobresa i l'exclusió social per sobre dels 20 milions de persones però per diverses circumstàncies en relació a la crisi (entre d'altres) s'ha vist fracassada. A dia d'avui, a causa de la crisi econòmica ha provocat canvis en les estructures econòmiques, polítiques i socials. L'estratègia és un pas en la direcció adequada, però encara queda molta feina per fer i un major compromís per part dels Estats membres en la consecució dels objectius i major conscienciació per a poder-ho promoure correctament.

Tot i que és trist, una de les principals conclusions és que no existeixen suficients polítiques ni iniciatives per a reduir la pobresa i l'exclusió social a la UE. (Arroyo, M. 2016)

El paper de les dones en l'àmbit rural és fonamental pel que respecte a la producció agrícola i per assegurar mitjans de vida sostenibles però també per a la preservació de la biodiversitat i pels coneixements tradicionals en curació a través dels vegetals. A més, també mantenen els boscos nets i cuidats cosa que s'agraeix molt per evitar grans incendis forestals, entre d'altres.

Malgrat, que existeix una discriminació per a les dones en l'àmbit rural pel sistema basat en el patriarcat, les dones han de continuar en les àrees rurals i

evitar que hi hagi més moviments de migració cap a les ciutats en busca de millors oportunitats.

També, és fonamental l'educació a les zones rurals ja que aquestes estan en decadència degut a falta de mitjans de comunicació, poca demanda i això provoca que hi hagi fenòmens de despoblació cap a les ciutats, cosa que s'hauria d'intentar evitar establint polítiques públiques que afavoreixin i dotin de millors serveis les escoles rurals.

Finalment, voldria comentar que no ha estat un treball gens fàcil per la manca d'informació. Hi ha relativament pocs estudis sobre gènere i pobresa al món rural europeu i seria interessant que sorgissin nous estudis. Perquè com he comentat abans, hi ha força treballs relacionats amb pobresa, gènere en les zones rurals però a Llatinoamèrica o Àsia.

5. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ARROYO, Marina. (2016) "Exclusión social y pobreza en la Unión Europea". *GeoGraphos*. Alicante: Grupo Interdisciplinario de Estudios Críticos y de América Latina (GIECRYAL) de la Universidad de Alicante, vol. 7, (nº 85), p. 104-131.
- BASE DE DADES EUROSTAT.
- BAYLINA, Mireia; RODÓ, Maria (2013), "Tema 1. Geografia i Gènere: Objectius, conceptes bàsics i referents teòrics". Assignatura de Geografia i Gènere, Grau en Geografia i Ordenació del Territori, Universitat Autònoma de Barcelona.
- BOCK, Bettina. (2015) "Gender mainstreaming and rural development policy; the trivialisation of rural gender issues", *Gender, Place & Culture*, 22:5, 731-745.
- CALATRAVA REQUENA, J. (2002). "Mujer y Desarrollo rural en la globalización: de los programas asistenciales a la planificación de género". Institute of Agricultural Research and Training (IFAPA).
- CHINEA, C. (2018). "*La pobreza en Canarias. Un desafío económico y social*". Universidad de la Laguna.
- COMISIÓN EUROPEA (2003). "Informe conjunto sobre la inclusión social en el que se resumen los resultados del examen de los planes nacionales de acción a favor de la inclusión social" (2003-2005). COM (2003), 773 final.
- COMISIÓN EUROPEA. "*Poverty and Social Exclusion in Rural Areas. Final Study Report*". Dirección General para el Empleo, Asuntos Sociales e Igualdad de Oportunidades. Unit E2, 2008.
- COMMINS, P. (2004), "Poverty and Social Exclusion in Rural Areas: Characteristics, Processes and Research Issues". *Sociologia Ruralis*, 44: 60-75.
- ESTUPIÑAN, L. (2017). "*Educación para las mujeres en los contextos rurales desde una gestión educativa con enfoque de género*". Vol. 7
- EUROFOUND (2019), "¿La Europa rural se está quedando atrás?", Oficina de Publicaciones de la Unión Europea, Luxemburgo.
- EUROPEAN COMMISSION (2007). "Gender inequalities in the risks of poverty and social exclusion for disadvantaged groups in thirty European countries".

- EUROPEAN COMMISSION (2008). *"Poverty and social exclusion in rural areas"*.
- EUROPEAN COMMISSION. *"Jobs and growth in rural areas"*. Nº8.
- EUROPEAN PARLIAMENTARY RESEARCH SERVICE.
- EUROSTAT (2013). *"Eurostat regional yearbook 2013"*. Statistical books.
- EUROSTAT (2013). *"Focus on rural development"*. Statistical books.
- EUROSTAT (2016). *"Urban Europe. Statistics on cities, towns and suburbs"*. Statistical books.
- EUROSTAT (2019). *"Agriculture, forestry and fishery statistics"*. Statistical books.
- EUROSTAT (2020). *"Europe 2020 indicators. Poverty and social exclusion. Statistics explained"*.
- FEU, J. (1998) *"La transformació del món rural: el sentit de «l'escola rural» en un món que es desruralitza"*. Universitat de Girona.
- FORSBERG, G. i STENBACKA, S. (2013). "Mapeo de zonas rurales con género, campo europeo", 5 (1), 1-20. *European Countryside*.
- GARCÍA SANZ, B. (2008). "Agricultura i vida rural", Colección Mediterráneo Económico: "Modernidad, crisis y globalización: problemas de política y cultura".
- GARCÍA, M. (1989), "Para no excluir del estudio a la mitad del género humano: Un desafío pendiente en Geografía Humana", Departament de Geografia, Universitat Autònoma de Barcelona.
- GRASSO, D. (2019). "¿Desigualdad urbana o rural? Cómo la geografía marca el riesgo de pobreza en la UE". *ELPAÍS*.
- LAURE, M. GRANIER, A. (2017). *"Rural poverty in the European Union"*. European Parliament. Research service.
- LECERF, M. (2016). *"Poverty in the European Union. The crisis and its aftermath"*. European Parliamentary Research service.

- MADANIPOUR, Ali, WECK, Sabine. (2015) "*Social exclusion and poverty in Europe: Territorial patterns* Local economy", Vol. 30.
- MINISTERIO DE MEDIO AMBIENTE Y MEDIO RURAL Y MARINO (2011). "*Diagnóstico de la Igualdad de Género en el Medio Rural*".
- OEDL-WIESER, T. (2017). "*Women as drivers for a sustainable and social inclusive development in mountain regions - the case of the Austrian Alps*". *European Countryside*.
- ROSETTI, N. "*El concepte d'exclusió social: enfocaments, perspectiva de gènere i polítiques d'inclusió*". Universitat Autònoma de Barcelona.
- RUBIN, Gayle (1989), "Reflexionando sobre el sexo: notas para una teoría radical de la sexualidad"
- SAMPEDRO GALLEG0, R. "*Intervención Psicosocial*", 1995, VOL 4, Nº 12. Universidad Carlos III de Madrid.
- SHORTALL, Sally i BOCK, Bettina (2015) "Introduction: rural women in Europe: the impact of place and culture on gender mainstreaming the European Rural Development Programme", *Gender, Place & Culture*, 22:5, 662-669.
- SHUCKSMITH, M. (2004), "Young People and Social Exclusion in Rural Areas". *Sociologia Ruralis*, 44: 43-59.
- STEINER, G. (2004): "La idea de Europa", Madrid. Ed. Siruela.
- SUBIRATS, J., RIBA, C., GIMÉNEZ, L., OBRADORS, A., GIMÉNEZ, M., QUERALT, D., BOTTOS, P. i RAPOPORT, A. (2004). "*Pobresa i exclusió social Una anàlisi de la realitat espanyola i europea*". 16th ed. [ebook] Barcelona: Col·lecció Estudis Socials, p.184.